

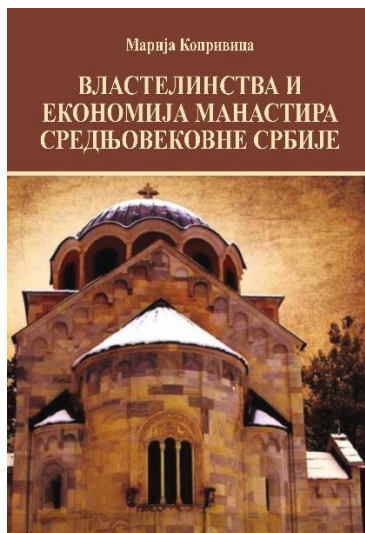
Катарина Митровић

**Приказ књиге: Марија Копривица,
Властелинства и економија манастира средњовековне Србије,
Београд: Центар за историјску географију и историјску демографију
Филозофски факултет Универзитет у Београду;
Ниш: Центар за црквене студије, 2022, 396 стр.**

Пажњу љубитеља српске средњовековне историје и црквене историје привући ће нова књига др Марије Копривице, ванредног професора Филозофског факултета Универзитета у Београду. Прича о манастирима као блиставим и данас још увек живим сведочанствима српског средњег века и монашком животу као феномену дугог трајања, плод је прилежних дугогодишњих истраживања сабраних у монографију. По својој вокацији ауторка је историчарка цркве, а црквена историја увек је истовремено и приповест о друштву, привреди и политици у датом времену и на конкретном простору.

Ауторка је настојала да истраживањем обухватати све манастире на простору српске средњовековне државе, као и светогорске храмове о којим су се као ктитори старали српски владари и велможе. Иако су манастири у првом реду црквене установе и места изузетне духовности, прилике средњег века захтевале су њихово укључивање у сложене феудалне односе. Ауторка разматра начине прибављања и располагања црквеном имовином, пре свега земљом, указује на облике поседовања и обавезе које су манастири имали према владару и црквеним поглаварима. Широко заснован приступ у сагледавању друштвених и привредних прилика у којима су манастири настајали и развијали се, помаже и у разумевању и дефинисању њихове улоге у српском средњовековном друштву.

Структурално књига је подељена на две веће целине означене посебним насловима. Прва целина разматра црквена имања, имовинско-правне односе, настанак и развој манастирских властелинстава и њихову структуру. Друга целина обрађује економске аспекте деловања манастира, са освртом на производне активности, управљање приходима и расходима и располагање вишковима.

На самом почетку ауторка пажњу посвећује ктиторству као, према њеним запажањима, кључном феномену за разумевање положаја и улоге манастира у средњем веку. Следећа целина насловљена је *Метохија и властелинство*. Ауторка разматра значење појма *метохија* као црквеног имања с посебним одликама, функцијама и организацијом. Манастирска властелинства обухватала су једну или више метохија, то су сложена имања са разуђеним поседима. Поред излагања о историјату развоја манастирских властелинстава, у овој књизи дат је и преглед имања по њиховој структури. Ауторка разматра заспуљеност обрадиве земље, пашњака, шума, пчелињака, винограда, рудних ресурса и других добара на манастирским поседима.

У следећем поглављу *Манастирски људи* анализирана је социјална структура манастирских поданика, од властеличића и војника потчињених цркви до најнижих слојева становништва. У поглављу насловљеном *Имунитети манастира* поред војних, судских и економских повластица, размотрена су и питања развоја црквених имунитета уопште. Ауторка показује да ослобађање манастира од неке дужности или пореске обавезе у корист владара представља директно или индиректно увећање манастирских прихода. Поглавље под називом *Манастирски дохоци* обрађује новчане прилоге од ктитора и приходе које су манастири стицали продајом адрфата. Овај део садржи и занимљиву анализу једног проблема – да ли су манастири веће приходе остваривали од села и земљишнихседа или од директних новчаних давања и прилога.

Економија манастира, уједно наслов посебног поглавља, представља тему актуелну у модерној светској историографији, међутим код нас та област истраживања досад није била у довољној мери заступљена, стога се вредност ове књиге огледа и у томе што испуњава извесну празнину у српској историографији. Ауторка упоредо сагледава величину властелинства и бројност монашке заједнице, као и начин управљања приходима и расходима унутар манастирског економског газдинства. Производња на манастирским поседима сагледана је кроз најважније привредне делатности: земљорадњу, сточарство, виноградарство, пчеларство и друго. У поглављу *Потрошња у манастирима* поред основних потреба монашке заједнице у храни и пићу, одећи и обући, разматрају се и давања милостиње, деловање манастирских болница и странопријемница. Књигу заокружује целина *Занатство и трговина под окриљем манастира*, која обухвата и осврт на позиционираност најзначајнијих храмова у односу на мрежу средњовековних путева. На крају Марија Копривица доноси закључке опсежних истраживања доказујући да су манастири од својих ресурса успевали да подмире готово све своје потребе. Такође, на примерима појединих великих манастира, о којим је сачувано више изворних податка, показано је да је обим производње жита или вина превазилазио основне потребе братства.

Књига је опремљена катографским приказима метохија и властелинстава појединих, углавном значајнијих манастира. Премда је реч о научној монографији, језик и стил добро комуницирају са читаоцем, било да он долази из света историјске науке или је радозналац отворен према другачијим световима, удаљеним од убрзане свакодневице модерног човека. Стога књигу др Марије Копривице срдачно препоручујемо свим љубитељима *златног* српског средњег века.